

Kirkko: Yhteistä näkyä kohti -asiakirjan saama palaute ja viimeaikainen keskustelu ekumeenisesta ekklesiologiasta

TOMI KARTTUNEN

MISSION JA EKUMENIAN VAHVISTUVA YHTEYS

Viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana on ekumeenisessa keskustelussa vahvistunut pyrkimys yhdistää toisiinsa ekumeniaan ja kirkon missioon liittyvät aiheet. ”Missiolla” tarkoitetaan tällöin kirkon lähetystehtävää laajassa mielessä eikä vain lähetystyön ”työalaa”. Tavoitteena on ollut vahvistaa ekumeenisten keskustelujen tulosten käytännön vaikuttavuutta sekä tarve antaa teologista tukea kirkkojen pyrkimyksille suuntautua missionaarisesti ulospäin toiminnassaan.¹ Kysymys kirkosta ja sen tehtävästä on yhteinen ekumeniikassa ja missiologiassa, ja sen käytännön relevanssi on ilmeinen. Kun kirkkoa pyritään uudistamaan missionaariseksi, on välttämätöntä keskustella sekä kirkkojen ekumeenisesta lähentymisestä että ekklesiologisista kysymyksistä.

Viime vuosikymmenten ekumeenisten kirkko-opillisten keskustelujen tuloksia esittä kootusti vuonna 2012 julkaistu Faith and Order konvergenssi- eli lähentymisasiakirja *Kirkko: Yhteistä näkyä kohti* (jatkossa ”*Kirkko-asiakirja*”). Kyseessä on vuoden 1982 BEM-asiakirjan (*Baptism,*

Eucharist and Ministry) jälkeen järjestyksessä toinen lähentymisasiakirja.² *Kirkko-asiakirjasta* saadun, kirkkojen ja muiden tahojen antaman, palautteen analysointi saatiin päätöksen Faith and Order -komissiossa noin vuotta ennen Kirkkojen maailmanneuvoston (KMN) elo–syyskuussa 2022 Karlsruhessa pidettyä yleiskokousta.

1 Vrt. esim. Avoimet ovet s.a.

2 BEM eli *Baptism, Eucharist, Ministry*, suom. *Kaste, ehtoollinen ja virka* vuodelta 1982 kokoa yhteen siihen asti 50 vuoden aikana kasteeseen, eukaristiaan ja kirkon virkaan liittyvissä ekumeenisissa keskusteluissa saavutettua lähentymistä. Se on mm. edesauttanut kasteen vastavuoroisen tunnustamisen ilmaisemista, ehtoollisella eukaristisen rukouksen vahvistumista sekä kirkon virkaan liittyvän yksimielisyyden vahvistumista. Esimerkiksi piispanviran ymmärtämisessä saavutettu konvergenssi pohjusti tietä anglikaanis-luterilaiselle Porvoon yhteiselle julkilausumalle (1992) ja siihen pohjautuvalle Porvoon julistukselle (1996), jonka allekirjoittajakirkot muodostavat Porvoon kirkkoyhteisön.

Kirkko-asiakirjan saamassa vastaanotossa korostuu ekumeenisen liikkeen keskeinen tavoite edistää samanaikaisesti kirkon näkyvää ykseyttä ja lähetystä, jolloin ekklesiologian ja *missio Dei* -ajatuksen välinen läheinen yhteys korostuu. *Kirkko*-asiakirjan sisältö ja sen saama palaute kuvaavat, miten ekumeeninen liike on palannut hakemaan uutta voimaa ja kasvua omilta juuriltaan, sillä ekumenia ja lähetys ovat ekumeenisen liikkeen alusta asti kuuluneet yhteen.³

Aiempaa toiminnallisempi ja keskinäisten suhteiden rakentamista painottava lähestymistapa muuttaa ekumeenisen työskentelyn dynamiikkaa ja saa kysymään, mistä näkyvän ykseyden tavoitteessa ja ylipäätään ekumenian tavoitteissa on kyse. Kuten teologiassa nykyään yleensä, myös ekumeenisessa työskentelyssä lähestymistapa on aiempaa holistisempi ja dynaamisempi. Tämä koskee myös missiologiaa. Kokonaisvaltaisuus tulee esiin siinä, että ekumeenisessa liikkeessä painotetaan entistä enemmän hengellistä ekumeniaa, yhteistä todistusta ja palvelua ja reseptiivistä ekumeniaa eli toinen toisiltamme oppimista. Roomalaiskatolisissa piireissä korostetaan myös marttyyrien ekumeniaa eli sitä, että Kristuksen veritodistajana kuolleet vahvistavat kristittyjen uskoa yli kirkkokuntarajojen ja että vainoajat eivät useinkaan tee eroa eri kristittyjen välillä. Edellä mainitut yleiset kehityskulut tulevat hyvin näkyviin Faith and Order -komission laatimassa koosteanalyyysissä *What are the Churches Saying about the Church?* (2021), jonka lähdeaineistona on kirkoilta ja muilta ekumeenisesta teologiasta kiinnostuneilta *Kirkko*-asiakirjasta pyydetty palaute.⁴

Seuraavaksi esittelen lyhyesti *What are the Churches Saying about the Church?* -teoksessa (jatkossa WACSC) tehtyjä huomioita *Kirkko*-asiakirjan saamasta palautteesta. Tavoitteenani on selvittää, mikä on ekumeenisen liikkeen ja erityisesti Faith and Order -komission teologisen työskentelyn nykytilanne ja mihin suuntaan se on kehittymässä *Kirkko*-asiakirjasta saatujen vastausten valossa. Kiinnitän katsauksessa erityistä huomiota siihen, miten WACSC:n esittämässä analyysissä tulee esiin ekumenian ja kirkon mission välinen suhde.

”MITÄ KIRKOT SANOVAT KIRKOSTA?” – KIRKKO-ASIAKIRJAN PÄÄSISÄLTÖ

Kirkko-asiakirjasta pyydettiin palautetta Faith and Order-komission jäsenkirkoilta, ekumeenisilta organisaatioilta ja muilta ekumeenisesta teologiasta kiinnostuneilta toimijoilta. Faith and Order -komissio sai yhteensä 78 vastausta 45 kirkosta, 13 maailmanyhteisöstä, kansallisesta kirkkojen neuvostosta tai alueellisesta ekumeenisesta organisaatiosta ja 20 vastausta jostakin muusta ekumeenisesta organisaatiosta tai yksityishenkilöiltä. Tunnusomaista vastauksille oli, että valtaosa niistä tuli pohjoisen pallonpuoliskon kirkoilta. Painopistettä tasa-

- 3 Vrt. Visser't Hooft 1964, 23: ”Ekumeeninen liike ei ole lähtöisin pelkästään ykseyden intohimosta. Sen juuret ovat siinä, että on uudelleen löydetty Kristuksen kirkon luonne ja sen lähetystehtävä.” Esim. Teinonen (1972) jakaa ekumenian tehtävät ja ongelmat kolmeen: 1) oppi ja konstituutio, 2) lähetystyö ja evankelioiminen ja 3) yhteistyö sosiaalisella ja poliittisella alalla. Ekumenian ja lähetymisen välisestä suhteesta ks. myös esim. Ahonen 2000, 11–16. Ahonen (2000, 11) painottaa Edinburghin 1910 lähetyskonferenssin puutteistaan huolimatta luoneen pohjan ekumeeniselle yhteistyölle. Hän analysoi myös *missio Dei* -termiä ja näkee sen saaneen roomalaiskatolisilta ja ortodoksisilta teologeilta yhtäältä kiitosta lähetymisen trinitaarisen perustan korostamisesta, vaikkakin he ovat myös suhtautuneet pidättyväisesti termiin, koska sen pohjalla on epäselvä ekklesiologia (Ahonen 2000, 47–48). *Kirkko*-asiakirja korjaa tätä puutetta liittämällä *missio Dei*n ja kirkon trinitaarisen pohjan läheisemmin yhteen.
- 4 Kirkkojen maailmanneuvoston Faith and Order -komissio pyysi palautetta lähettämällä kysymyskaavakkeen kirkoille, ekumeenisille organisaatioille, teologisille oppilaitoksille sekä muille relevanteille tahoille. Vastauksia pyydettiin antamaan mahdollisimman korkealla tasolla. Esimerkiksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous hyväksyi *Kirkko*-asiakirjaa koskevan lausuntonsa marraskuussa 2015, joka sitten lähetettiin tiedoksi Faith and Order-komisiolle.

painottaa hieman se, että kymmenen vastausta tuli kirkoilta tai organisaatioilta, jotka edustavat sekä pohjoisen että etelän kirkkoja. Huomionarvoista on kuitenkin, että yksikään yksittäinen Afrikan tai Aasian kirkko ei vastannut kyselyyn. WACSC-asiakirjassa otetaan kantaa vastausten maantieteelliseen epätasaiseen jakaumaan korostamalla pohjoisen ja etelän kirkkojen välisen vuorovaikutuksen merkitystä. Kirkko-oppiin liittyvät teemat kiteytetään seuraavasti:

Syvä tietoisuus kirkon ja sen viran keskeisyydestä Jumalan tarkoituksessa ihmisperhettä ja koko luomakuntaa kohtaan on yksi tärkeimmistä ekumeenisen liikkeen lahjoista, jotka ekumeeninen liike voi jakaa sen kristillisyyden kanssa, joka sekä identifioiduu vahvemmin globaalin etelän kanssa että on evankelikaalisempaa, karismaattisempaa, itsenäisempää ja helluntaillaisempaa.⁵

Dokumenttiin on tiivistetty analyysi kirkkojen ja muiden tahojen vastauksista *Kirkko*-asiakirjaan. Vastaukset kertovat, miten etenkin globaalin pohjoisen kirkoissa – Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa – voidaan entistä selkeämmin nähdä, että kristittyinä ja eri kirkkokuntien edustajina Faith and Order -komission jäsenkunnan kesken on enemmän niitä kirkko-opillisia seikkoja, joista he ovat yhtä mieltä kuin niitä, jotka erottavat. Yksi keskeisimmistä eri kristillisiä kirkkoja yhdistävistä tekijöistä on Nikean uskontunnustuksen muodostama perusta. Vastausten valossa kirkot painottavat yhdessä entistä kirkaammin, että kirkko on luonteeltaan missionaarinen ja että jokainen kristitty on kutsuttu täyttämään kutsumustaan todistuksessa, jumalanpalveluselämässä, maailman palvelemisessa sekä opetuslapsuudessa uskollisena Jumalalle.⁶

WACSC-asiakirjan perusteella voidaan päätellä, että kirkot rohkaisevat rukoilemaan näkyvän ykseyden puolesta ja asettamaan yhteisen painopisteen entistä vahvemmin lähetykseen. Asiakirjassa myös rohkaistaan tältä pohjalta uudenlaiseen keskittymiseen ekumeeniseen spiritualiteettiin, joka johtaa entistä syvempään yhteiseen sitoutumiseen kirkko-oppiin, joka alkaa

kasteesta. Kasteen sakramentti liittyy Kristuksen kirkon yhteyteen ja sen keskinäisestä tunnustamisesta on laaja yksimielisyys. Tämä vahvistaa yhteyttä ja yhteistyön mahdollisuuksia. Lisäntyvistä lähentymisestä katolisen ja paikallisen yhdessä pitämisessä eli sekä kirkon paikallisen että maailmanlaajan ulottuvuuden näkemisestä tulisi puolestaan edetä syvempään tajuun evankeliumin julistamisesta yhdessä nälkäisessä ja kärsivässä maailmassa.⁷ Asiakirjan yleisenä tavoitteena on konkretisoida, miten ekumenia rakentaa ja vahvistaa kirkkojen ja seurakuntien yhteyttä niiden perustehtävän näkökulmasta, joka kiteytyy kaste- ja lähetyksessä, yhteisessä todistuksessa ja palvelussa.

WACSC-asiakirjassa iloitaan siitä, että kirkot ovat löytäneet yhteisymmärryksen monista aihepiireistä, joista kiistely johti aiemmin jopa verenvuodatuksiin. Yhteinen näky on syvennyt esimerkiksi monista apostolisen uskon ulottuvuuksista, sakramenteista ja käskystä palvella Jumalan kansaa maailmassa. Asiakirjassa kuitenkin todetaan, että kristittyjen parissa tarvitaan entistä laajapohjaisempaa keskustelua siitä, mitä merkitsee kirkkona oleminen nykyisessä globaalin kristinuskon kontekstissa.⁸ Tämä on tärkeä ja kiireinen haaste niin kirkko-opillisen pohdinnan kuin koko ekumeenisen liikkeen tulevaisuuden ja sen missionaarisen ulottuvuuden kannalta – myös Suomessa.⁹

5 What Are the Churches Saying about the Church (WACSC), art. 5. Suom. Tomi Karttunen.

6 WACSC, art. 3.

7 WACSC, art. 3.

8 WACSC, art. 4.

9 Vrt. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeninen toimintalinjaus vuoteen 2026, Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle (s.a.), 6: ”Kansainvälisessä kanssakäymisessä tulee etsiä uudistumisen mahdollisuuksia paitsi pohjoisen pallonpuoliskon kumppanikirkkojen kokemuksista myös etelän kirkkojen teologiasta ja käytännöistä.” Etelän kristillisyyden haasteesta ekumenialle ks. esim. Jukka 2021, 104–115.

Viimeisten kymmenen vuoden kuluessa Faith and Order-komissio on entistä painokkaammin tunnistanut sen, että myös etelän kirkot tulee saada perehtymään ja keskustelemaan niin Kirkko-asiakirjasta kuin yleensäkin Faith and Order -liikkeen teologisissa keskusteluissa saavutetuista tuloksista. Kristittyjen tulee olla valmiita vuoropuheluun yhteisen uskonperinnön tulkinnasta. Faith and Order -komission työn keskeinen painopiste myös tulevaisuudessa liittyy kysymykseen yhteisestä uskonperinnöstä. Yhtenä ensimmäisistä askelista komissio on järjestänyt Kirkko-asiakirjan tulkinnasta konsultaatiot Latinalaisen Amerikan, Afrikan ja Aasian kirkkojen kanssa. Esille nousseita aiheita olivat Aasiassa esimerkiksi megakirkot ja kristittyjen vaino, Afrikassa muun muassa tarve keskittyä opetuslapseuden (discipleship) teemaan, kun taas Latinalaisessa Amerikassa, jossa helluntailiike on erityisesti voimistunut, nousivat keskusteluissa esiin esimerkiksi Pyhän Hengen kaste, Hengen lahjat, Pyhä Henki persoonana sekä helluntailaisen kristologian ja kirkko-opin välisen yhteyden tarkastelu.¹⁰

WACSC-asiakirja nimeää kymmenen keskeistä ekumeenista avainkysymystä, jotka vastausten perusteella nousevat esiin: 1) näkyvä ykseys, 2) vastavuoroinen tunnustaminen, 3) kommuunio (koinonia), 4) ihmisistä alkaminen: kastetut, uskovat ja yhteen tulleet, 5) painopiste ei vain institutionaalinen, vaan ekumenialla on myös kokemuksellinen ulottuvuus, 6) missio, 7) oikeutettu erilaisuus, 8) kirkko paikallisena ja maailmanlaajana, katolisena ja kontekstuaalisena, 9) ekumeeninen teologia ihmisestä, 10) kirkko ja synty.¹¹ Näistä teemoista on julkaistu komission jäsenten kirjoittama artikkelikokoelma *Common Threads: Key Themes from Responses to The Church: Towards a Common Vision* (2022).¹²

Ensimmäinen avainkysymys on siis kirkon näkyvä ykseys. Painopiste on muuttunut siten, että yhä useammat kirkot painottavat yhteistä missiota ykseyden ilmentymänä. Tällöin tarkoitetaan sitä, että oikeudenmukaisuuden ja rauhan teemat korostuvat. Joissakin tapauksissa toiminnallinen mission korostaminen nähdään vastakkaisena näkyvän ykseyden ymmärtä-

miselle orgaanisena ykseytenä tai tulkitaan näkyvän ykseyden tarkoittavan vain opillista yksimielisyyttä. Tällöin kuitenkin unohdetaan, että yhteinen todistus ja palvelu ovat olleet ekumeenisen liikkeen alkuajoista lähtien yksi ykseyden näkyvistä merkeistä. Joka tapauksessa puhuminen ja toimiminen yhdessä oikeudenmukaisuuden ja rauhan puolesta on tulevaisuudessakin keskeinen osa näkyvän ykseyden tavoitteen tunnusmerkistöä.¹³

WACSC-asiakirjasta tulee ilmi selkeä havainto, että näkyvästi yhdistynyt kirkko, oli sitten kyseessä paikalliskirkko tai laajempi paikalliskirkkojen välinen yhteys, pystyy käsittelemään erilaisuutta ja estämään pirstoutumisen paremmin kuin tätä löyhempi kirkkojenvälinen yhteys. Jotkut ovat myös kärsimättömiä etsimään keinoja yhteyden osoittamiseksi, vaikka yhteys on (vielä) epätäydellistä. Tapoja tähän ovat yhteinen rukous ja raamatuntutkistelu, maailman luomakunnan päivän vietto (1.9.), kirkonjohtajien profetalliset ja näkyvät eleet, ekumeeninen spiritualiteetti ja sen syventäminen kohti yhteistä ehtoollisen viettoa. Asiakirjassa on aiempaa vahvempi käsitys siitä, että tietyt kirkon elämän osat alueet edellyttävät uudistumista ja että uudistunut kirkko on aiempaa näkyvämmiin yhdistynyt kirkko. WACSC-dokumentissa rohkaistaankin voimakkaasti tekemään kristittyjen ykseys näkyväksi, milloin ja miten se vain on mahdollista. Vastauksissa tuotiin esiin myös paikallisia ja alueellisia esimerkkejä näkyvästä ykseydestä. Kristityt eri perinteistä ovat rohkaistuneet ja saa-

10 Ensimmäinen kahdesta *Kirkko-asiakirjan* globaalia vastaanottoa käsitelleistä konsultaatioista on *Towards a Global Vision of the Church*, Vol. 1. Ks. keskustelusta myös Boukis, Drissi & Mielcarek 2019, 401–414. Tarpeesta täydentää *Kirkko-asiakirjan* läntistä ekklesiologista näkemystä aasialaisesta näkökulmasta ks. Pan 2017, 81–92.

11 WACSC, art. 8.

12 Wondra et al. 2022.

13 WACSC, art. 11.

neet viisautta jakaa uskoaan, palvelutehtäviään ja toimineet maailman palvelemiseksi näkyvillä tavoilla. Asiakirjassa myös mainitaan esimerkkejä siitä, miten kristityt eivät ole aina jaksaneet odottaa virallisia ekumeenisia saavutuksia, vaan he ovat tehneet omia paikallisia ratkaisujaan ykseyden ilmaisemiseksi aiempaa konkreettisemmin.¹⁴ Asiakirjassa ei kuitenkaan eritellä tarkemmin, mitä nämä konkreettiset ratkaisut ovat olleet.

Näkyvän ykseyden tavoitteeseen kytkeytyy kirkkojen vastavuoroinen tunnustaminen (mutual recognition). Tämä vastavuoroinen tunnustaminen ymmärretään eri tavoin eri yhteyksissä. Joillekin uskon yhteys on riittävä kriteeri tunnustamiselle. Jotkut taas korvaavat näkyvän ykseyden vastavuoroisella tunnustamisella, niin että keskinäistä tunnustamista ja erojen ”iloista hyväksymistä” pidetään riittävänä ilman näkyvää ykseyttä. Joidenkin mielestä vastavuoroinen tunnustaminen rakkaudessa on eri asia kuin näkyvä ykseys ja pitävät sitä helpommin saavutettavissa. Jotkut painottavat todistuksessa ja palvelussa jo saavutetun ja ilmenevän ykseyden toteutuvan kuitenkin tällaista toiminnallista ykseyttä syvemmin sakramenttien ja viran ykseyden kautta. Jotkut kaipaavat kirkkonsa tunnustamista ”kirkkona”. Jotkut eivät ymmärrä, miksi virkoja ei käytännössä voi vastavuoroisesti vaihtaa, vaikka vastavuoroinen toisen kirkon uskon ja sakramenttien tunnustaminen näyttäisi muuten toteutuvan. Yhtäältä vastavuoroinen tunnustaminen on aina ollut osa näkyvää ykseyttä. Toisaalta keskinäiset erimielisyydet näyttävät edellyttävän, että tunnustamista koskevat aiheet eivät ole yksiselitteisiä ja niihin tulee paneutua tulevaisuudessa entistä vakavammin.¹⁵

Osa *Kirkko*-asiakirjaan vastanneista korostaa kommuunion (koinonia) eli ”yhteyden” käsitettä. Heidän mukaansa kommuunio on Jumalan lahja kristityille ja että tämän yhteyden kautta kirkko on merkki maailmalle. Useimmat vastaukset pitävätkin kommuunion käsitettä hyödyllisenä ja selkeänä puhuttaessa yhteydestä Kolminaisuuden persoonien välillä, Kristuksen suhteesta kirkkoonsa ja kristittyjen välisestä suhteista. Kommuunion käsite ei viittaa vain kirkollisiin

instituutioihin vaan myös persoonien välisiin suhteisiin. Se antaa tilaa monenlaisille tulkinnoille, on dynaaminen ja liikkeessä, antaa tilaa erilaisuudelle ja todellisen, joskin epätäydellisen yhteyden viettämiselle sekä yhteyden asteittaiselle kasvulle. Jotkut pitävätkin kommuuniota eli yhteyttä osuvampana tavoitteena ekumeeniselle liikkeelle kuin tavoitetta saavuttaa ”täysi näkyvä ykseys”. Se mahdollistaa konkreettisen etenemisen kohti sitä ykseyttä, jota Kristus rukoi. Kommuunion käsitteen nähdään myös viittaavan siihen, mitä kirkolla on tarjottavana maailmalle. Monet haluavat juhlaa jo saavutettua yhteyttä eivätkä vain surra vielä saavuttamatonta täyttä ykseyttä.¹⁶

WACSC-asiakirjassa on myös kriittisiä ääniä kommuunion käsitettä kohtaan. Kriitikoiden mukaan kommuunio viittaa liiaksi tiettyyn tai tiettyihin traditioihin ja jättää esimerkiksi reformoidussa perinteessä keskeisen raamatullisen ”liiton” käsitteen ja siihen liittyvän potentiaalın käyttämättä. Toiset pitävät yhtäältä hienona ajatusta siitä, miten kirkko perustuu Kolminaisuuden persoonien väliseen yhteyteen, mutta painottavat silti mieluummin kirkon alkua Kristuksen ristin juurella. Joissakin puheenvuoroissa myös nähdään vaarana, että puhe kommuuniosta painottaa ehtoollista evankeliumin julistamisen kustannuksella. Kriitikotkin kuitenkin rohkaisevat Faith and Order -komissiota kehrittelemään kommuunion ajatusta perustana kutsulle ykseyteen tavoilla, jotka ovat relationaalisia, eläviä, dynaamisia ja ”Jumalan sydämeen pohjaavia”. Näiden kriitikkojen mukaan yksi tapa tasapainottaa kommuunio-ekkesiologiaa on kytkeä se voimakkaammin kasteeseen.¹⁷

Useissa vastauksissa tulee esiin, että läheyyden ja ykseyden ymmärtämisen tulee alkaa kastetuista, Jumalan kansasta, ihmisistä. Monet ovatkin pettyneitä siihen, että Jumalan koko

14 WACSC, art. 12.

15 WACSC, art. 13.

16 WACSC, art. 14.

17 WACSC, art. 15–16.

kansan tehtävä ei tule *Kirkko*-asiakirjassa riittävästi esiin. Vastauksissa näkyy voimakas tuki kirkon konsiliaarisuudelle ja synodaalisuudelle. Paikallinen kirkko tai seurakunta ei voi elää eristyksissä ja erillään muista paikalliskirkkoista tai -seurakunnista. Konsiilit ja synodit eli kirkolliskokoukset nähdään kirkon ykseyden vahvistamisen paikkoina. Kirkoissa ollaan myös aiempaa avoimempia kaitsennan eli *episkopēn* eri muodoille kirkon elämän eri tasoilla paikallisesti, alueellisesti ja jopa maailmanlaajasti. Vastauksissa toivotaankin entistä syvempää pohdintaa siitä, mikä kastettujen kristittyjen rooli voisi olla näissä konsiliaarisissa prosesseissa.¹⁸

Ekumenian ja ekumeenisen liikkeen tulevaisuudesta esitetään WACSC-asiakirjan vastauksissa erilaisia näkemyksiä. Toiset vaativat radikaaleja muutoksia, kun taas toiset pitäytyvät traditionaalisempiin menetelmiin. Monet vastaajista painottavat, että ekumenian ei tulisi liittyä vain kirkon institutionaaliseen puoleen, vaan sillä tulisi olla myös kokemuksellinen ulottuvuus. Vastauksista ilmenee tarve rikastaa ekumeenisten menetelmien kirjoa niin, että tarjolla olisi muutakin kuin opillis-teologisia dialogeja. Muodollisten ekumeenisten sopimusten puute ei tarkoita yhteyden puutetta tai sitä, ettei keskinäinen yhteys kasvaisi. Sellaisten yhteisten elämänmuotojen ja uskonon liittyvien tapojen löytämisestä halutaan kunnioittaa, jotka voidaan aiempaa nopeammin omaksua myös ruohonjuuritasolla. Kirkot ovatkin osoittaneet valmiutta omaksua tapoja toisiltaan myös epämuodollisesti. Tällöin puhutaan usein ”hengellisestä ekumeniasta” tai ekumeenisesta spiritualiteetista sekä ”reseptiivisestä ekumeniasta”. Taustalla on ajatus siitä, että kirkot voivat oppia toisiltaan luonnollisesti ilman uusia menetelmiäkin. Ekumeniasta on tullut myös osa kirkkojen ”traditiota”. Ekumenian myötä kristityt ovat liikkuneet omista perinteisistä tunnustuskunnallisista traditioista toistensa suuntaan ja mahdollistaneet siten keskinäisen ekumeenisen rukouselämän. Teologinen dialogi ja yhdessä toimiminen voivat näin tukea toinen toistaan.¹⁹

Monet WACSC-asiakirjan vastauksista painottavat mission tai lähetyksen ensisijaisuutta

kirkkojen elämässä. Tällöin tarkoitetaan sekä maailman palvelemista toimimalla epäoikeudenmukaisuutta vastaan että evankeliumin evankelioivaa julistamista. Monet äänet vaativat entistä voimakkaampaa panostamista missioon. Yhtäältä näyttää siltä, että mission ymmärtämisessä on tapahtunut siirtymä, jolloin kirkot ymmärtävät mission aiempaa enemmän palvelutehtävänä maailmassa. Toisaalta on voimakkaita ääniä, paavi Franciscuksen KMN-vierailullaan ekumeenisessa keskuksessa Genevessä 2018 esittämästä kritiikistä lähtien, jotka painottavat tarvetta julistaa evankeliumia.²⁰ Heille on monesti tärkeämpää korostaa kirkkoa Jumalan lähetyksen vaikuttavana merkinä ja palvelijana maailmassa kuin etsiä teologista yhteisymmärrystä siitä, mikä kirkko on.²¹

Monet vastaajat suhtautuvat kärsimättömästi perinteiseen kirkko-opilliseen keskusteluun ja kiirehtivät harjoittamaan missiota yhdessä. Tämä on todellisuutta myös niissä kirkoissa, jotka ovat perinteisesti painottaneet kirkko-opillista

18 WACSC, art. 17–19.

19 WACSC, art. 20–21.

20 Paavi Franciscus totesi KMN-vierailullaan, ekumeenisella pyhiinvaelluksellaan Geneven ekumeenisessa keskuksessa 21.6.2018 mm. näin: ”We would not be faithful to the mission entrusted to us, were we to debase this treasure to a purely immanent humanism, adapted to the fashion of the moment -- What is really needed is a *new evangelical outreach*. We are called to be a people that experiences and shares the joy of the Gospel, praises the Lord and serves our brothers and sisters with hearts burning with a desire to open up horizons of goodness and beauty unimaginable to those who have not been blessed truly to know Jesus. I am convinced that an increased missionary impulse will lead us to greater unity.” https://www.vatican.va/content/francisco/en/speeches/2018/june/documents/papa-francesco_20180621_pellegrinaggio-ginevra.html (luettu 17.1.2023).

21 WACSC, art. 22.

keskustelua. Esimerkiksi Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa monet kirkot ilmaisevat voimakasta tarvetta lähetystyöhön omilla toimintalueillaan. Haasteena on, että kristillisuus kohtaa tällöin vastarintaa ja kirkkojen vaikutusvalta vähenee. Asiakirjan kommenteissa tulee ilmi, miten ekumeeniset keskustelut ja niihin käytetty aika eivät saisi viivyttää tai monimutkaistaa vastaamista ihmisten ja luomakunnan erilaisiin tarpeisiin. Kirkon tulisi olla paljon pontevammin Jumalan valtakunnan merkki ja palvelija maailman moninaisten haasteiden keskellä ja esimerkiksi edistää nopeaa ja radikaalia ilmastomuutoksen vastaista työtä.²²

Kirkko-asiakirjassa nähtävissä oleva ekumeniikan painopisteen asettaminen kirkon missioon on WACSC-asiakirjassa esiintyvän palautteen mukaan merkki kirkkojen merkittävästä uudistumisesta tai sen toivosta sekä jopa järjestyvä merkki niiden keskinäisestä ykseydestä. Globaalien etelän kirkot, jotka ovat jo pitkään painottaneet missiota, ovat jo nyt inspiroineet ja rohkaisseet pohjoisen pallonpuoliskon kirkkoja keskittymään entistä selkeämmin lähetystyöhön. Lähetystyöhön paneutuminen ohjaa kirkkoja lähemmäksi toisiaan niiden hoitaessa perustettäväänsä Jumalan rakkauden lähettiläinä. Tästä syystä ekklesiologisessa keskustelussa on analyysin mukaan keskeistä lähteä liikkeelle Jumalan missiosta maailmassa sekä kirkon vastauksesta tähän jumalalliseen rakkauden missioon. Näinhän *Kirkko*-asiakirja myös tekee. Tämän tulisi palautteen mukaan olla vielä ilmeisempää ja selkeämpää. Myös teologian tekeminen halutaan entistä selvemmin kytkeä konkreettisiin elämänskysymyksiin ja ihmisiin. Mission painottaminen antaa teologialle kokonaisuudessaan uuden painopisteen.²³

Oikeutettuun erilaisuuteen liittyvät kysymykset ovat kirkkojen yhteyspyrkimyksissä usein kaikkein ongelmallisimpia ja haastavimpia. Tässä kipu ratkaisemattomista kysymyksistä ja paine päästä eteenpäin tulee kaikkein ilmeisimmin esiin. Yhtäältä on selvää, että kirkkojen moninaisuus ja erilaisuus ovat hyviä asioita. Ne rikastuttavat yhteisöjämme. Ekumeenisessa keskustelussa myös ymmärretään, että

erilaisuudella on aidot rajansa, ja erilaisuus voi johtaa myös jakautumiseen ja ykseyden rikoutumiseen. Eroja ja erilaisuuden sietämistä koskevat kysymykset liittyvät esimerkiksi kirkon virkaan, jumalanpalveluksen ymmärtämiseen ja raamatuntulkintaan. Suurimmat kivut liittyvät kuitenkin moraaliin ja etiikkaan. Monet *Kirkko*-asiakirjaan reagoineet kirkot ilmaisevatkin, että ne kaipaavat yhdessä jaettuina kriteereitä omaan ekumeeniseen harkintaan ja päätöksentekoon sekä kirkonsisäisten kiistakysymysten rakentavaan käsittelyyn. Sillä tavoin vaikeimpia, ykseyttä uhkaavia kysymyksiä voitaisiin käsitellä vetoamalla yhteisesti eri kirkkojen kanssa sovittuihin kriteereihin. Monet asiakirjan vastaukset vaikuttavat avunhuudoilta juuri tähän ongelmaan.²⁴

Useat kirkot ilmaisevat myös huolensa siitä, että on vaikea löytää yksimielisyyttä siitä, mitkä ovat yhteisesti jaetut auktoriteetit, joiden varaan ne voisivat rakentaa yksimielisyyttä vaikeissa kysymyksissä. Samalla monissa kommenteissa tunnustetaan, että kirkon auktoriteetti on laajemminkin maailmassa asetettu kyseenalaiseksi. Näin on tapahtunut esimerkiksi seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvissä tapauksissa ja niiden selvittelyissä. Luotettavaa auktoriteettia voidaan muuttuvassa maailmassa etsiä yhteisestä raamatuntulkinnasta tai luotettavien kirkonjohtajien painoarvosta tai kristittyjen keskinäisen kohtaamisen ja Pyhän Hengen kuuntelemisen kautta yhteisessä neuvonpidossa tai kirkollisessa kokouksessa. Joillekin ekumeeninen liike itse antaa toivoa yhteisen tien löytämiseksi luotettavalla tavalla.²⁵

WACSC-asiakirjan vastausten perusteella kirkot ovat alkaneet oppia, miten tärkeää on tuoda yhteen sekä paikallinen että maailmanlaaja näkökulma silloin kun puhumme kirkosta.

22 WACSC, art. 22.

23 WACSC, art. 23–24.

24 WACSC, art. 25–26.

25 WACSC, art. 27.

Paikallisseurakunta tai -kirkko voi olla ”kokonaisesti kirkko, mutta ei koko kirkko”, sillä kirkko toimii paikallisesti ja siinä ehtoollisyhteisönä ovat armonvälineet tarjolla, mutta kirkko on olemukseltaan ja kutsumukseltaan aina myös maailmanlaaja. Monet kirkot pyrkivät kunnioittamaan kirkon katolisuutta eli maailmanlaajuisuutta ja uskon rikasta täyteyttä, vaikka ne pyrkivätkin samalla seuraamaan Kristusta uskollisesti paikallisessa yhteisössään. Tämä edellyttää sitä, että kirkoissa kunnioitetaan entistä enemmän sekä paikallisuutta että keskinäisriippuvuutta osana yhtä, pyhää, katolista ja apostolista kirkkoa. Tällöin voidaan myös etsiä sitä todellista katolisuutta, joka on vaihtoehto köyhyyteen johtavalle globalisaatiolle. Monet kirkot pyrkivätkin ilmaisemaan ykseyttä laajemmin kuin vain paikallisesti. Paikallisen ja maailmanlaajan kirkon väliseen suhteeseen sisältyy yhä kysymyksiä, jotka liittyvät esimerkiksi maallikkojen ja vihkimysviran väliseen suhteeseen. Ekumeenisen konsensuksen tekeminen näkyväksi ja globaalin todistuksen edistäminen ovat myös edelleen keskeneräisiä tehtäviä.²⁶

Teologiseen antropologiaan liittyvät kysymykset, jotka käsittelevät ihmisyyden ymmärtämistä Jumalan edessä, johtavat toisinaan kipeään eri kirkkokuntien jakautumiseen. Ajatus siitä, että ihminen on luotu Jumalan kuvaksi ja kaltaisuuteen on ekumeeniselle tutkimukselle ja yhteiselle työlle tärkeä teologinen kysymys. Eräs tärkeä teologiseen antropologiaan kuuluva aihepiiri on naisten rooli kirkossa. Myös ihmisen seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset haastavat edelleen kirkkojen välistä ykseyttä, ja kirkoille voi olla vaikea keskustella teemasta jopa omien jäsentensä keskuudessa. Monet oikeutettuun erilaisuuteen ja niiden kriteereihin liittyvät huolet käsittelevät seksuaalisuutta. Onkin selvää, että tulevaisuudessa teologinen antropologia tulee olemaan yksi keskeinen ekumeenisissa keskusteluissa esiin nouseva teema. Kasteeseen liittyvä teologinen pohdinta voi auttaa eteenpäin teologista antropologiaa käsittelevissä kysymyksissä.²⁷

WACSC-asiakirjassa nostetaan esiin myös mielenkiintoinen kysymys siitä, voiko kirkko

tehdä syntiä. *Kirkko*-asiakirjan pohdinnat tuovat kommenttien mukaan valoa tähän tematiikkaan, mutta eivät anna tyhjentävää vastausta. Useimmissa vastauksissa huomautetaan, miten kirkko on sekä osa Jumalan suunnitelmaa että Jumalan lahja maailmalle. Kirkko on myös Jumalan läheyyksen merkki ja palvelija, joka välittää Jumalan rakkautta. Jumalan luomana ja hänen lahjanaan kirkko on Pyhän Hengen työn seurauksena pyhä. Kirkon jäsenet ovat edelleen syntisiä, vaikka olisivat kirkon jäseninä pyhittyneitä. Kirkkoon kuuluvat voivat ja ovat tehneet monia häpeällisiä ja vääriä tekoja. Myös kirkon rakenteet ja instituutiot voivat olla synnin vaikutuspiirissä. Synnistä tulee kaikissa sen muodoissaan tehdä parannusta ja etsiä anteeksiantamusta. Tästä huolimatta kirkko on Kristuksen ruumis, eikä se voi koskaan tehdä olemuksellisesti syntiä. Kirkko on yksi, pyhä, katolinen ja apostolinen. Kirkkojen tulee etsiä tietä eteenpäin pois kirkkoihin pesiytyneestä systemisestä synnistä tavalla, joka ei tee kompromissia kirkon perustavan ja peruuttamattoman pyhyden kanssa.²⁸

WACSC-asiakirjassa todetaan päätteeksi, miten Faith and Order-komissio on tulevassa työssään entistä tietoisempi kirkkojen vastauksissaan esittämistä pohdintoista ja niiden edellyttämistä toimenpiteistä. Tämä luo pohjaa yhteyden rakentamiselle myös globaalin etelän kirkkoihin, kun komissio jatkaa sen pohtimista,

– – mitä on olla kirkko, kun kuljemme yhdessä ekumeenisella matkalla. Uudistunut, entistä suhdepainotteisempi ekumenia, sitoutuminen spiritualiteetin ja rukouksen ”välitilaan”, ekklesiologia, joka pohjaa kasteeseen ja uudistunut intohimo lähetykseen ja evankelioimiseen – kaikki nämä tekevät laajat keskustelut globaalin kristinuskon kanssa – – mahdolliseksi ja hedelmälliseksi.²⁹

26 WACSC, art. 29–30.

27 WACSC, art. 31–34.

28 WACSC, art. 35–37.

29 WACSC, art. 47. Suom. Tomi Karttunen.

LOPPUPOHDINTA

Kirkko-asiakirjasta saadusta palautteesta ja sen analyysissa tulee ilmi, miten ekumeenisteologinen työskentely ja kirkon mission haasteisiin vastaaminen liittyvät entistä selkeämmin toisiinsa. Vaikka muutos on selkeä verrattuna aiempaan ekumeeniseen työskentelyyn, tavoite yhdistää ekumenian ja lähetysten teemat on ollut keskeinen KMN:n perustamisesta asti. Näkyvän ykseyden tavoite näkyy edelleen monin tavoin kirkkojen yhteyden rakentuessa eri tasoilla. Vanhastaan on puhuttu kirkkojen organisaatiosta ja yhteydestä, mutta ilmaisu tuo miellelyhtymän kirkkojen sulautumisesta toisiinsa siten, ettei niiden välisiä eroja kunnioiteta. Sittemmin onkin usein viitattu ykseyteen erilaisuudessa, paikalliskirkkojen väliseen yhteyteen tai kommuunioiden kommuunioon, joka tarkoittaa paikallisen ja kontekstuaalisen erilaisuuden ja suhteellisen itsenäisyyden hyväksymistä osana ykseyspyrkimystä.

Teologinen työskentely auttaa ekumeenisten keskustelujen suunnan etsimisessä ja sen pitämisessä. Ekumeniassa ei ole varaa pelkkään pragmaattiseen työskentelyyn, mutta kirkot ja niiden jäsenet eivät voi myöskään sulkea silmiään kirkollisen toimintaympäristön muutoksilta. Ekklesiologinen työskentely auttaa eri oppien kokonaisuhteyden hahmottamista sekä luo siltaa teologian ja käytännön kysymysten välille. Näin se luo edellytyksiä käytännön johtopäätösten tekemiseen ekumeenisen teologian saavutuksista ajatellen niin yhteyden ja ykseyden rakentamista kuin kirkkojen yhteistä todistusta ja palvelua eli missiota. Ekumeeninen kirkkojen välinen yhteydenpito on lisännyt edellytyksiä tehdä monenlaista yhdessä kirkkoina ja kristittyinä jo nyt. Kokonaisvaltaiselle teologiselle työskentelylle ja vuorovaikutukselle sanoman ja kontekstin välillä on tarvetta.

Samaan aikaan on tärkeää muistaa laajat kirkkojakin koskettavat sosiaalieettiset haasteet, kuten ilmastonmuutos ja oikeudenmukaisuuskysymykset. Toisaalta teologian, hengellisen elämän ja kulttuurin väliseen suhteeseen liittyvä sekularisaation haaste on etenkin globaalissa

pohjoisessa polttava. *Kirkko*-asiakirja ja sen saama palaute WACSC-asiakirjassa osoittavat, että vuorovaikutus globaalien etelän kasvavien kirkkojen kanssa on ekumenian näkökulmasta välttämätöntä. Vuoropuhelu on tässä suhteessa vasta alussa.

Yksi tuleva merkkitapahtuma, jonka on nähty yhdistävän ekumeenisen teologian ja missiologian teemoja on Nikean uskontunnustuksen merkivuosi 2025. Tällöin teologinen työskentely keskittyy tunnustuksen sanoman avaamiseen ja pohtii sen globaalia merkitystä tänään. Tavoitteena on ymmärtää entistä selvemmin, kuinka kirkkojen elinvoiman säilyttämiseksi ja uudistumiseksi kirkkojen yhteyspyrkimykset ovat välttämättömiä. *Kirkko*-asiakirjasta annettujen vastausten mukaan keskeistä on pohtia kirkon olemusta ja tehtävää sekä nähdä tämän pohdinnan yhteys ekumenian ja mission välisen vuorovaikutuksen toteuttamiseen käytännössä.

TT Tomi Karttunen on systemaattisen teologian, erityisesti ekumeniikan dosentti Itä-Suomen yliopistossa. Hän työskentelee ekumenian ja teologian johtavana asiantuntijana

- tomi.karttunen@evl.fi

KIRJALLISUUS

- Ahonen, Risto (2000). *Lähetys uudella vuosituhannella: Maaailmanlähetyksen teologiset perusteet*. Suomen lähetysseura: Helsinki.
- Boukis, Sotiris, Ani Ghazaryan Drissi & Krzysztof Mielcarek (2019). Towards a Global Vision of the Church: The Faith and Order Commission's Work on "Broadening the Table of Ecclesiological Dialogue". *International Review of Mission* 108:2, 401–414.
- Choromanski, Andrzej (2021). Legitimate diversity. *Common Threads: Key Themes from Responses to the Faith and Order Paper the Church: Towards a Common Vision*. Toim. Ellen Wondra, Stephanie Dietrich & Ani Ghazaryan Drissi. Faith and Order Paper No. 233. Geneva: World Council of Churches Publication, 153–170.
- Jukko, Risto (2021). Etelän kristillisyyden haaste ekumenialle. *Ekumenian ajankohtaiskysymyksiä*. Toim. Tomi Karttunen. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 67. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 104–115.
- Kirkko: Yhteistä näkyä kohti* (2013). Suomen Ekumeenisen Neuvoston julkaisuja CII. Alkuperäisteos: The Church: Towards a Common Vision. Faith and Order Paper No. 214. Geneva: World Council of Churches publication.
- Ovet auki (s.a.). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026. www.julkaisut.evl.fi. <https://evl.fi/documents/1327140/77189567/suomen-ev.lut.kirkon-strategia-vuoteen-2026.pdf> (luettu 10.1.2023).
- Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle (s.a.). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeninen toimintalinjaus vuoteen 2026. www.julkaisut.evl.fi. <https://evl.fi/documents/1327140/55718882/Ekumeeninen+toimintalinjaus+2026+valmis.pdf/1e258208-8d7a-5aee-49a5-6375b4a340a2?t=1618301862294> (luettu 10.1.2023).
- Paavi Franciscus (2018). Ecumenical Pilgrimage of His Holiness Francis to Geneva to Mark the 70th Anniversary of the Foundation of the World Council of Churches. Ecumenical Meeting, Address of His Holiness. WCC Ecumenical Centre, Thursday, 21 June 2018. https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2018/june/documents/papa-francesco_20180621_pellegrinaggio-ginevra.html (luettu 17.1.2023).
- Pan, Peter C. (2017). The Church: Towards a Common Vision. A View from the Asian Churches. *The Journal of World Christianity* 7, 81–92.
- Robeck, Cecil M., Boukis Sotirios, Drissi Ani Ghazaryan, toim. (2022). *Towards a Global Vision of the Church*. Explorations on Global Christianity and Ecclesiology. Faith and Order Paper 234. Vol. 1. Geneva: World Council of Churches.
- Teinonen, Seppo A. (1972). *Uudistuva kirkko: Johdatus ekumeniaan*. Helsinki: Kirjaneliö.
- Visser't Hooft, W.A. (1964). *Kutsu kuuliaisuuteen*. Suomentanut Esko Rintala. Pieksämäki: Suomen kirkon sisälähetysseura.
- What are the Churches Saying about the Church?* (2021). Key Findings and Proposals from the Responses to The Church: towards a Common Vision. Faith and Order Paper No. 236. Geneva: World Council of Churches.
- Wondra, Ellen, Stephanie Dietrich & Ani Ghazaryan Drissi, toim. (2022). *Common Threads. Key Themes from Responses to the Church: Towards a Common Vision*. Faith and Order Paper No 233. World Council of Churches. Geneva. <https://www.oikoumene.org/resources/publications/common-threads> (luettu 17.1.2023).